

страхування. В Україні переважає активність малих за міжнародними мірками іноземних фірм, які не здатні у своїй більшості суттєво вплинути на структуру, технологічний та інноваційний рівень національної економіки.

Недостатнє використання інвестиційного потенціалу України пояснюється низкою факторів: політична нестабільність; непередбачуваність і непрозорість державної політики; надмірна фіскальна активність держави; вузькість та неструктурованість внутрішнього ринку; обтяжлива митна політика; недосконалість галузей інфраструктури; нерозвиненість інституційної інфраструктури ринку; «клановість» економіки, нераціональність економічної поведінки; низька якість життя; недосконалість правового середовища та сфери державного управління економікою.

Вважаємо, що з погляду країни-реципієнта найефективнішим способом залучення іноземного капіталу є прями іноземні інвестиції (ПІІ). У свою чергу, для їх економічної доцільності існує декілька вимог: ПІІ повинні здійснюватись для заміщення імпорту готової продукції, а не для заміщення внутрішнього виробництва; ПІІ повинні створювати експортоорієнтовані виробництва, що веде до ефективного використання порівняльних переваг країни-реципієнта у міжнародному поділі праці; ПІІ повинні в нових розробках використовувати місцевий науковий потенціал і приносити цінний технологічний та управлінський досвід тощо.

Таким чином, важливою складовою економічної політики держави-реципієнта іноземних інвестицій є здійснення належного регулювання їхнього залучення та використання.

Отже, політика заохочення іноземних інвестицій має стати органічною складовою інвестиційної політики держави. Одним з основних чинників, що впливають на стан інвестиційного клімату України, є правове регулювання відносин у сфері іноземного інвестування. Практика залучення іноземних інвестицій свідчить, що їх обсяг залежить від рівня правових гарантій механізму їх забезпечення, які закріплюються законодавством приймаючої країни. Аналіз нормативно-правових актів інвестиційного законодавства України дає підстави стверджувати про недосконалість механізму реалізації таких гарантій. Так, механізм забезпечення майнових прав іноземних інвесторів врегульований спеціальною ст. 10 Закону України «Про режим іноземного інвестування». Із змісту статті випливає, що законодавець передбачив такі форми захисту прав, як виплата компенсації у разі застосування державою примусового вилучення власності та відшкодування збитків, заподіяних державними органами та їх посадовими особами. У той же час законодавець не вказав строки їх виплати, а також тих, хто конкретно має виконувати ці обов'язки, не назвав джерело, з якого здійснюватимуться ці виплати.

Українське законодавство встановлює національний режим для іноземних інвесторів, тобто режим, який є не менш сприятливим, ніж стосовно власних громадян та підприємств. Встановлення національного режиму щодо іноземного інвестування є загальнообов'язаним у практиці розвинених країн та у міжнародних договорах про взаємний захист інвестицій. Виходячи з положень Закону України «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» від 17.02.00 р. та Рішення Конституційного Суду України від 29.01.02 р. (справа про оподаткування підприємств з іноземними інвестиціями) можна зробити висновок про скасування пільг для підприємств з іноземними інвестиціями, незалежно від часу внесення іноземних інвестицій та їх реєстрації у сфері валютного та митного регулювання та справляння податків. Зважаючи на це, не уявляється можливим застосувати окремі положення діючих правових актів у сфері іноземного інвестування. Це стосується, зокрема, ч.1 ст.18 Закону України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.96 р., яким закріплено, що майно, яке ввозиться в Україну як внесок іноземного інвестора до статутного фонду підприємств з іноземними інвестиціями (крім товарів для реалізації або власного споживання) звільняється від обкладання митом, та деяких інших.

Отже, механізм правового регулювання іноземного інвестування в Україні є неузгодженим та недосконалим. За останні роки механізм державного управління цією сферою постійно змінювався, але залишається неврегульованим. Це зумовлено також тим, що у державі відсутній єдиний центральний орган виконавчої влади з питань державного управління інвестиційною діяльністю.

Таким чином, з метою покращання механізму залучення іноземного інвестування необхідно провести наступні заходи: розробка чіткої, обґрунтованої державної стратегії залучення іноземних інвестицій; створення єдиного центрального органу виконавчої влади, основним завданням якого повинно бути проведення єдиної державної політики у сфері залучення інвестицій; вдосконалення правового регулювання іноземного інвестування шляхом узгодження діючих нормативно-правових актів у сфері інвестиційної діяльності та розробки механізму реалізації гарантій майнових прав інвесторів; послідовне проведення митної та податкової політики з метою забезпечення режиму для іноземних інвесторів, який є не менш сприятливим, ніж для національних громадян та підприємств; розвиток внутрішнього ринку та його інфраструктури; розширення попиту на внутрішньому ринку як запоруки ефективності здійснення інвестиційних проектів; створення прозорих і справедливих умов легалізації «тіньових капіталів»; сприяння розвитку малих підприємств, в тому числі - на основі іноземних інвестицій, у галузях, визначених як пріоритетні.

Реалізація зазначених заходів має поліпшити загальні умови господарювання, створити сприятливий інвестиційний клімат, що стане передумовою для залучення в економіку України іноземних та мобілізації внутрішніх інвестицій.

Є. Горовець,

*студент IV курсу юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ПОНЯТТЯ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ: ОКРЕМІ НЕДОЛІКИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Історія дослідження інституту позовної давності знає різні підходи до розуміння суті позовної давності, у зв'язку з чим у науковій літературі існує досить багато визначень її поняття. Крім того, по-різному трактує даний інститут радянське цивільне законодавство 1922р. і 1964р.

Як зазначає Є.О.Крашенинніков, «вихідним пунктом визначення позовної давності і з'ясування її предмета слугує право на позов»¹.

Загальноприйнятим серед науковців вважається положення, згідно з яким право на позов слід розглядати у матеріально-правовому і процесуально-правовому значеннях.

Право на позов у процесуальному значенні – це надана будь-якій заінтересованій особі можливість у встановленому законом порядку звернутись до юрисдикційного органу за захистом порушеного чи оспорюваного права, а також охоронюваного законом інтересу.

Право на позов у матеріальному значенні² – це охоронне право вимоги, що зобов'язує певну особу виконати передбачену дію і для якого характерна властивість підлягати примусовому здійсненню юрисдикційним органом.

Хоча розгляд права на позов з матеріального і процесуального боку є поширеним у цивілістичній доктрині, проте у сучасних наукових роботах висловлюється думка про некоректність вживання терміну “право на позов у процесуальному значенні”, оскільки право на подання позову кардинально відрізняється від права на позов у матеріальному розумінні за своєю природою, підставами виникнення і змістом.³

Право на позов має властивість бути примусово реалізованим юрисдикційним органом, але за загальним правилом, уповноважена особа може скористатись цією характерною для права на позов властивістю лише в межах встановленого у законі строку давності. Із спливом цього строку вищезазначена властивість зникає (припиняється).

Виходячи з цього, розглянемо основні визначення позовної давності, що мають місце у науковій літературі.

На думку А.Добровольського, позовна давність є “строк на подання позову.”⁴ Проте ця точка зору, заснована на некоректному формулюванні ч.1 ст.44 Цивільного кодексу РСФРР 1922р., суперечить чинному законодавству України. Стаття 74 ЦК УРСР встановлює, що вимога про захист порушеного права приймається до розгляду судом, арбітражем або третейським судом незалежно від закінчення строку позовної давності. Це означає, що суддя не має права відмовити у прийнятті позовної заяви на підставі пропуску позовної давності. Отже, така позиція не може бути визнана правильною.

М.Ринг визначає позовну давність як “припинення права на позов внаслідок неподання позову протягом строку, вказаного у законі”⁶. Наведене визначення важко назвати вдалим з наступних міркувань.

По-перше, оскільки в тому самому авторефераті М.Ринг розглядає припинення права на позов як наслідок спливу позовної давності,⁵ то виходить, що у сформульованому ним визначенні позовна давність ототожнюється з наслідком її спливу, тим часом як строк давності і те, до чого призводить його перебіг, суть далеко не одне і те ж.

По-друге, в основі визначення М.Ринга лежить погляд, нібито сплив позовної давності тягне за собою припинення права на позов, що не відповідає дійсності. Насправді, із закінченням позовної давності здатність права на позов підлягати примусовому здійсненню юрисдикційним органом втрачається, але саме охоронне право вимоги, наприклад, ввідакаційне право вимоги, продовжує існувати, хоч і може тепер бути виконане зобов'язаною особою лише у добровільному порядку. Цим і пояснюється та обставина, що коли зобов'язана особа виконає кореспондуючий праву на позов охоронний цивільно-правовий обов'язок (наприклад, поверне річ її власнику) після спливу позовної давності, то вона вже не має права вимагати повернення виконаного, хоча б у момент виконання ця особа і не знала про закінчення позовної давності (ч.1 ст.82 ЦК УРСР).

По-третє, включаючи у своє визначення слова “строк, вказаний у законі,” які означають не що інше як позовну давність, М. Ринг, таким чином, визначає позовну давність як “припинення права на позов внаслідок неподання позову протягом позовної давності,” тобто видає у тавтологію, допускаючи цим самим грубу логічну помилку.

У підручнику О. Йоффе позовна давність визначається як “час, зі спливом якого втрачається можливість примусового здійснення порушеного цивільного права за допомогою цивільного позову.”⁸ Неважко побачити, що ця дефініція спирається на традиційний погляд, який наділяє регулятивні суб'єктивні цивільні права здатністю бути реалізованими юрисдикційним органом незалежно і всупереч волі порушника. Однак насправді даною властивістю володіє тільки право на позов. Тому сконструйоване О. Йоффе визначення є досить спірним.

Для глибокого розуміння суті позовної давності видається дуже важливим детальне дослідження законодавчого формулювання поняття позовної давності.

Легальне визначення поняття позовної давності міститься у ст.71 ЦК УРСР, що має назву “Загальний строк позовної давності”. Таким чином, законодавець поєднав в одній статті визначення поняття позовної давності та встановлення загального строку позовної давності, що навряд чи може бути визнане вдалим з позицій законодавчої техніки. Більш правильним видається підхід, що реалізований у проєкті ЦК⁹ (ст. 246) і Цивільному кодексі Російської Федерації¹⁰ (ст. 195), згідно з яким визначенню поняття позовної давності присвячується окрема стаття.

Отже, ст.71 ЦК УРСР визначає позовну давність як “строк для захисту права за позовом особи, право якої порушено.” Ідентичне поняття позовної давності дається у ст. 195 ЦК РФ.

Дане законодавче формулювання характеризується наступними суттєвими недоліками.

По-перше, воно, як зазначає Є. Крашенинніков, “обмежує сферу дії позовної давності тільки випадками захисту права, у той час як давність може застосовуватись і при захисті охоронюваного законом інтересу.”¹¹ Наприклад, реалізуючи право на позов про відшкодування шкоди, що виникла внаслідок протиправного знищення майна, суд захищає не право власності на майно, якого вже немає у позивача, і не здійснюване ним деліктне право на позов (це не предмет, а засіб захисту), а охоронюваний законом інтерес колишнього власника у відновленні свого майнового становища.

По-друге, з такого формулювання випливає, що підставою для позову може бути тільки порушення права, хоча причинами позову можуть бути й інші обставини, у тому числі правомірні дії (наприклад, за ст. 445 ЦК), які за будь-яких умов не можна підвести під поняття “порушення права”.

По-третє, таке визначення поняття позовної давності не враховує того, що за позовним захистом може звернутись не тільки особа, право якої порушено, але і суб'єкт, уповноважений вчинити позов на захист чужого права або охоронюваного законом інтересу. Наприклад, згідно з ч.1 ст.124 Цивільного процесуального кодексу України, у випадках, передбачених законом, прокурор, органи державної влади та місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи можуть звертатися до суду із заявами на захист прав і свобод інших осіб. При буквальному тлумаченні норми ст.71 ЦК УРСР слід було б визнати, що у випадку подання такої заяви позовний захист взагалі не обмежується яким-небудь строком давності, оскільки позов вчинено прокурором, органом державної влади і т.д., а не тією особою, право якої порушено. Однак подібний висновок не відповідає призначенню позовної давності, метою якої є обмеження у часі можливості захисту прав (інтересів) за допомогою юрисдикційного органу незалежно від того, звертається за захистом сам потерпілий чи особа, наділена правом пред'явлення позову на захист прав і охоронюваних законом інтересів інших осіб.

У проєкті ЦК України визначення поняття позовної давності має багато у чому відмінне від чинного ЦК УРСР формулювання. Ст.246 проєкту ЦК України встановлює: “Позовна давність – це строк, у межах якого особа може захистити своє порушене право шляхом вчинення позову.” Маючи більш “сучасний вигляд”, дана дефініція загалом володіє тими самими недоліками, що і чинна редакція ст.71 ЦК УРСР. Буквальне тлумачення даної новели дає підстави стверджувати, що позовна давність застосовується лише при захисті лише свого права, тобто можливість захисту прав інших осіб строками не обмежується. Крім того, з даного формулювання можна зробити неправильний висновок, що дія позовної давності не поширюється на захист охоронюваних законом інтересів. І, нарешті, недоліком є вказівка на порушення права як єдину підставу вчинення позову.

Отже, як бачимо, і чинне цивільне законодавство, і проект ЦК України не враховують сучасних досягнень цивілістики. Тому важко погодитись з Ю.Толстим, який, характеризуючи дефініцію позовної давності, легалізовану у ст.71 ЦК УРСР, зазначає, що "дане визначення витримало випробування часом і може бути рецепційоване майбутнім законодавством".¹²

Таким чином, одним з найбільш вдалих, на нашу думку, є визначення, запропоноване Є. Крашенинніковим, а саме: "Позовною давністю визнається строк для захисту права чи охоронюваного законом інтересу за позовом заінтересованої особи"¹³. Незважаючи на лаконічність цієї дефініції, вона повністю розкриває усі істотні ознаки позовної давності.

Тому на завершення хотілось би висловити побажання, щоб таке визначення позовної давності було сприйняте законодавцем при прийнятті нового Цивільного кодексу України.

Література

1. Братусь С.Н. *Субъекты гражданского права.* – М., 1949.
2. *Гражданский кодекс РСФСР. Официальный текст с изменениями на 1 февраля 1954г. и с приложением постатейно-систематизированных материалов.* – М., 1954.
3. *Гражданский кодекс Украинской ССР. Официальный текст с изменениями на 1 июня 1954г. и с приложением постатейно-систематизированных материалов.* – М., 1954.
4. *Гражданское право.* / Под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. – М., 1999. – Ч.1.
5. Грибанов В.П. *Сроки в гражданском праве.* – М., 1967.
6. Добровольский А.А. *Проблемы применения Основ гражданского законодательства и Основ гражданского судопроизводства СССР и союзных республик.* Саратов. – 1971.
7. Иоффе О.С. *Советское гражданское право.* – М., 1967.
8. Кириллова М.Я. *Исковая давность.* – М., 1966.
9. *Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части первой (постатейный). Расширенный с использованием судебно-арбитражной практики / Под руководством проф. О.Н. Садикова.* – М., 1999.
10. Кравцов М.А. *Позовна давність в радянському цивільному праві.* – К., 1960.
11. Крашенинніков Е.А. *К теории права на иск.* – Ярославль, 1995.
12. Крашенинніков Е.А. *Понятие и предмет исковой давности.* – Ярославль, 1997.
13. Крашенинніков Е.А. *Регламентация защиты гражданских прав в проекте Гражданского кодекса Российской Федерации.* – Ярославль, 1993.
14. Новицкий И.Б. *Сделки. Исковая давность.* – М., 1954.
15. Ринг М.П. *Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук.* – М., 1952.
16. Толстой Ю.К. *Исковая давность.* // *Правоведение.* – 1992. – № 4.
17. Фридман Н.П. *Сроки в гражданском праве.* – М., 1986.
18. *Цивільне право України.* / За ред. О.В.Дзери, Н.С. Кузнєцової. – К., 1999. – Кн.1.
19. *Цивільний кодекс України. Проект від 25 серпня 1996р., прийнятий Верховною Радою в першому читанні 5 червня 1997р.* // *Українське право.* – 1999. Число 1.
20. Эннекцерус Л. *Курс германского гражданского права.* – М., 1950. – Т. 1. – Полуптом 2.

¹ Крашенинніков Е.А. *Понятие и предмет исковой давности.* – Ярославль, 1997. – С. 5.

² Надалі, якщо інше не буде зазначено, "право на позов" буде вживатись саме у матеріальному розумінні.

³ Детальніше див.: Крашенинніков Е.А. *Указ. сочинение.* – С. 14.

⁴ Добровольский А. А. *Проблемы применения Основ гражданского законодательства и Основ гражданского судопроизводства СССР и союзных республик.* – Саратов, 1971. – С. 135.

⁵ *Гражданский кодекс РСФСР. Официальный текст с изменениями на 1 февраля 1954г. и с приложением постатейно-систематизированных материалов.* – М., 1954. Далі – ЦК РСФРР 1922р.

⁶ Ринг М. П. *Автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. юрид. наук.* – М., 1952. – С.8.

⁷ Ринг М. П. *Там же.* – С.14.

⁸ Иоффе О.С. *Советское гражданское право.* – М., 1967. – С. 332.

⁹ *Цивільний кодекс України. Проект від 25 серпня 1996р., прийнятий Верховною Радою в першому читанні 5 червня 1997р.* // *Українське право,* 1999. Число 1.

¹⁰ *Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части первой (постатейный) / Под руководством проф. О.Н. Садикова.* – М., 1999. Далі – ЦК РФ.

¹¹ Крашенинніков Е.А. *Регламентация защиты гражданских прав в проекте Гражданского кодекса Российской Федерации.* – Ярославль, 1993. – С.14.

¹² Толстой Ю.К. *Исковая давность // Правоведение.* – 1992. - № 4. – С. 63.

¹³ Крашенинніков Е.А. *Понятие и предмет исковой давности.* – Ярославль, 1997. – С. 35.

Л. Григоровська-Якубівська,
аспірант Львівського національного
університету імені Івана Франка

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ВЕКСЕЛЯ ДО ПЛАТЕЖУ

Проблема можливості звернення в суд з позовом при настанні строку платежу без пред'явлення векселя до платежу, фактично, не висвітлена в літературі, хоча вона, на мій погляд, є однією з актуальних на практиці.

Відповідно до ст.38 Уніфікованого закону (далі - УЗ) держатель перевідного векселя строком на певний день або в стільки-то часу від складання або пред'явлення повинен пред'явити перевідний вексель до платежу або в день, коли він повинен бути оплачений, або в один із двох наступних робочих днів.

На практиці господарські суди при розгляді справ відмовляють в позові про стягнення вексельної суми, мотивуючи рішення тим, що позивач не пред'явив вексель до платежу. Виникає питання: чи має право векселедержатель пред'явити позов у випадку, коли вексель не був пред'явлений до платежу?

Вважаю, що векселедержатель завжди має право пред'явити позов проти векседавця (в простому векселі) і акцептанта у випадку настання строку платежу, якщо платіж не був вчинений, незалежно від того, чи був вексель